บทที่ 5 / สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

"โครงการวิจัยระบบข้าราชการในอนาคต" เกิดขึ้นโดยความร่วมมือระหว่าง สำนักงาน ก.พ. และสมาคมการจัดการงานบุคคลแห่งประเทศไทย (PMAT) ที่ต้องการศึกษาระบบข้าราชการในทศวรรษหน้า ภายใต้ภาพในอนาคต (Scenarios) ของระบบราชการไทย เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอด และช่วงชิงความได้เปรียบในการแข่งขัน ทั้งนี้ ความสามารถในการแข่งขันระดับโลกของประเทศไทยนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับสมรรถนะของระบบราชการและข้าราชการ ปัจจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติและคุณลักษณะของข้าราชการ และปัจจัยเสริมแรงระดับชาติ ด้วยสภาวการณ์ดังกล่าวข้างต้น ระบบข้าราชการจึงได้รับการคาดหวังให้มีการพัฒนา หรือการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างทันท่วงที พร้อมทั้งข้าราชการยังได้รับการคาดหวังจากภาคประชาชน ให้เป็นผู้ขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ โดยการปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ มีมโนสุจริต และมีสมรรถนะขีดความสามารถ ในการให้บริการประชาชนตามแนวทางพระราชทาน "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" เพื่อให้ข้าราชการเป็นที่พึ่งและไว้วางใจ รวมถึงได้รับความเชื่อถือจากสังคมอีกด้วย

สำหรับโครงการ "วิจัยระบบข้าราชการในอนาคต" นี้ได้ดำเนินการศึกษาระบบข้าราชการพลเรือนสามัญในทศวรรษหน้า แบ่งเนื้อหาการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนได้แก่

1) คุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า

2) ระบบบริหารทรัพยากรบุคคลที่รองรับคุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า

3) บทบาทหน้าที่ของ ก.พ. สำนักงาน ก.พ. และบทบาทของส่วนราชการด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า

ในส่วนการศึกษาเรื่อง "คุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า" เป็นการวิจัยเชิงอนาคตศึกษา (Future Research) โดยใช้เทคนิค EFR (Ethnographic Future Research) การฉายภาพอนาคต (Scenarios) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) รวมถึงการสำรวจความคิดเห็น (Opinion survey) ร่วมกับการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การศึกษามีวัตถุประสงค์ คือ

1) ศึกษาสภาวการณ์ของสังคมโลก สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีของประเทศไทยในปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้า ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนระบบราชการของประเทศไทย

2) สร้างภาพในอนาคต (Scenarios) ของระบบราชการไทยในทศวรรษหน้า

3) ศึกษาคุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า อาทิเช่น ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ค่านิยม ทัศนคติ สมรรถนะ บทบาทหน้าที่ของข้าราชการ

โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของระบบราชการไทย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อระบบราชการในด้านการให้บริการ ระบบการบริหารจัดการ และการบริหารทรัพยากรบุคคล ดังนี้

5.1.1 การให้บริการ

1) การปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการให้มีความเหมาะสมต่อความต้องการของลูกค้ากลุ่มใหม่ หรือกลุ่มผู้สูงวัย

2) การพัฒนาผลิตภาพ (Productivity) โดยการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีความทันสมัยเข้ามาใช้ในระบบราชการ อันทำให้เกิดระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E - Government)

3) ภาครัฐยังคงมีบทบาทในการรักษาเสถียรภาพและจัดระเบียบในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

4) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจจะเป็นผู้สนับสนุนฝ่ายการเมืองในการเจรจา การจัดทำข้อตกลงและการปฏิบัติตามระเบียบการค้าระหว่างประเทศ โดยการทำโครงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การส่งเสริมพัฒนาทางด้านวิชาชีพขจัดความยากจน ยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น

5) หน่วยงานภาครัฐจะเป็นกลไกตรวจสอบ รณรงค์ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยแก่ประชาชน

6) การจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

7) ปรับระบบการบริหารงานโดยเน้นการส่งเสริมมากกว่าการควบคุม ผ่อนคลายกฎระเบียบจากการควบคุม และการส่งเสริมการค้าเสรี

5.1.2 ระบบการบริหารจัดการ

1) ระบบราชการจะกำหนดให้ส่วนราชการมีแผนการปฏิบัติราชการ การบริหารที่มุ่งสัมฤทธิผล การสนองความต้องการและความพึงพอใจของประชาชนมากขึ้น และเปิดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมของประชาชนตรวจสอบระบบราชการ

2) ระบบราชการเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ โดยฝ่ายการเมืองเป็นผู้กำหนดนโยบาย พรรคการเมืองเป็นผู้รวบรวมผลประโยชน์ ข้าราชการต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งสนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น

3) การให้ความสำคัญต่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อถ่ายเทความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่าที่สูงวัยให้แก่คนรุ่นใหม่ที่เพิ่งเข้ามาในระบบ

4) การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของข้าราชการ (Re - Image) เพื่อดึงดูดกำลังแรงงานในอนาคต

5) การจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

6) ข้าราชการต้องวางตนเป็นกลาง จากความขัดแย้งทางด้านขั้วอำนาจทางการเมือง

7) องค์กรภาครัฐจะให้ความสำคัญต่อการเมืองภาคประชาชน และการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

9) องค์กรอิสระเป็นองค์กรภาครัฐรูปแบบใหม่ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจในทางการเมือง และระบบราชการ

5.1.3 การบริหารทรัพยากรบุคคล

1) การปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคลแบบยืดหยุ่น เพื่อเป็นรากฐานหรือสอดคล้องกับข้าราชการทุกกลุ่มเป้าหมาย

2) ระบบการบริหารอาชีพ (Career Management) ที่ยืดหยุ่น มีการวางแผนทดแทนตำแหน่งงานต่างๆ (Succession Planning) โดยเฉพาะกลุ่มงานที่มีความสำคัญและในกลุ่มของราชการที่กำลังจะเกษียณอายุ

3) การพิจารณาปรับอายุเกษียณข้าราชการ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาในการทำประโยชน์ต่อไป

4) การพัฒนาความรู้ความสามารถของข้าราชการ

5) การส่งเสริมค่านิยมคุณธรรม ความรักชาติและค่านิยมแห่งความพอเพียงให้แก่ข้าราชการ

6) การส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7) การปรับปรุงด้านค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ของข้าราชการให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

5.2 ภาพอนาคต (Scenarios) ของระบบราชการไทยในทศวรรษหน้า

ผลการสัมภาษณ์ และจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ คณะวิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจ และหลากหลายเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของโลก และของประเทศไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า จึงได้ข้อสรุปภาพอนาคตของประเทศไทยโดยสังเขป 3 ด้าน ดังปรากฏในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ภาพอนาคตในอีก 10 ปีข้างหน้าทั้ง 3 ภาพอนาคต

SCENARIO 1: POSITIVE **ภาพอนาคตด้านบวก**	SCENARIO 2: NEGATIVE **ภาพอนาคตด้านลบ**	SCENARIO 3: MOST PROBABLE **ภาพอนาคตด้านที่เป็นไปได้มากที่สุด**
- *เป็นอิสระจากการเมือง* - มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบราชการอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ - มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย - โครงสร้างระบบราชการที่ลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน - *ถูกตรวจสอบมากขึ้น* - ข้าราชการมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง - ข้าราชการมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีความเป็นมืออาชีพ มีจริยธรรม และมีจิตใจเห็นคุณค่าสาธารณะ	- *ไม่เป็นอิสระจากการเมืองอย่างมาก* - มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบราชการอิเล็กทรอนิกส์เต็ม รูปแบบ - มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย - โครงสร้างระบบราชการที่ลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน - *ถูกตรวจสอบค่อนข้างลำบาก* - ข้าราชการมีการเรียนรู้ และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง - ข้าราชการมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีความเป็นมืออาชีพ มีจริยธรรม และมีจิตใจเห็นคุณค่าสาธารณะ	- *ไม่เป็นอิสระจากการเมือง* - มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบราชการอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ - มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย - โครงสร้างระบบราชการที่ลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน - *ถูกตรวจสอบมากขึ้น* - ข้าราชการมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง - ข้าราชการมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีความเป็นมืออาชีพ มีจริยธรรม และมีจิตใจเห็นคุณค่าสาธารณะ

5.3 คุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า

เมื่อคณะวิจัยได้ภาพอนาคตใน 10 ปีข้างหน้าทั้ง 3 ภาพอนาคต (Scenarios) แล้ว จึงดำเนินการเพื่อหาวิธีการรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือทางการวิจัยที่เหมาะสมมากที่สุด โดยบูรณาการเครื่องมือต่างๆ ภายใต้กลวิธีการศึกษาวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Future Research) เพื่อให้ได้ผลการศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่กับเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการศึกษามีความเหมาะสม เที่ยงตรง และน่าเชื่อถือมากที่สุด

จากตารางผลการศึกษาในบทที่ 7 ที่นำเสนอข้างต้นอาจนำมากล่าวสรุปได้ว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้า ควรประกอบด้วย 3 คุณลักษณะสำคัญดังนี้

- **คุณลักษณะของข้าราชการมืออาชีพ** (Professionalism)
- **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ** (Public Ethos)
- **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจริยธรรม** (Ethics)

ภาพที่ 5.1 คุณลักษณะ 3 ด้านของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้า

โดยคุณลักษณะหลักสำคัญทั้ง 3 ประการดังกล่าว มีรายละเอียดของคุณลักษณะทั้งในภาพกว้างที่เป็นสิ่งจำเป็นต้องมีไม่ว่าจะอยู่ในภาพฉากทัศน์ใดก็ตาม รวมทั้งคุณลักษณะย่อย ซึ่งจำแนกตามจุดมุ่งเน้นของคุณลักษณะที่แตกต่างกันตามภาพฉากทัศน์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตทั้ง 3 ประการ ดังนี้

5.3.1 คุณลักษณะของข้าราชการไทยที่จำเป็นต้องมีสำหรับภาพฉากทัศน์ในอนาคตทุกด้าน

จากการศึกษาถึงคุณลักษณะของข้าราชการตามภาพฉากทัศน์อนาคตทั้งสามด้านเพื่อมุ่งศึกษาถึงคุณลักษณะของข้าราชการไทยที่มีความสำคัญต่อการรองรับต่อภาพของอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลง นอกเหนือจากคุณลักษณะที่แต่ละฉากทัศน์จะมุ่งเน้นแตกต่างกัน ผู้ศึกษายังพบว่าเมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะในอนาคตจะยังคงมีคุณลักษณะภาพกว้างในบางส่วนที่ข้าราชการไทยนั้นจำเป็นที่จะต้องมีไม่ว่าประเทศจะมุ่งไปสู่อนาคตภาพใดๆ ก็ตาม โดยคุณลักษณะดังกล่าวจะประกอบไปด้วย

1) **คุณลักษณะของข้าราชการมืออาชีพ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - ความสามารถแบบมืออาชีพ (ทำงานบนพื้นฐานความถูกต้องตามหลักการทางวิชาชีพ และสามารถแสดงถึงความเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่แท้จริงในหน้าที่การงานที่ตนเองรับผิดชอบ)
   - ความรู้ด้านการบริหารคน
   - ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
   - ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยงาน/องค์กร

- ความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ ทิศทางการพัฒนาประเทศ
- ความรู้ภาษาต่างประเทศ
- ทักษะการทำงานเป็นทีม
- ทักษะการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ
- ทักษะการวางแผนงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรกำหนด
- ทักษะการเรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเอง
- ทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์
- ทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ

2) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - รักษาผลประโยชน์ของแผ่นดิน (รักษาและปกป้องทรัพย์สมบัติและผลประโยชน์ของชาติ)
   - เป็นผู้ที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อสาธารณชน

3) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจริยธรรม** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - มีจริยธรรม คุณธรรม (ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม ไม่ใช้อำนาจและไม่แสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ)
   - มีความโปร่งใส (มีการปฏิบัติหน้าที่ที่เปิดเผย สามารถติดตามตรวจสอบได้)
   - มี Integrity (การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรม)
   - เป็นผู้ที่ยึดหลักความถูกต้อง
   - เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรม
   - มีความเพียรและความอดทน

5.3.2 คุณลักษณะของข้าราชการตามภาพฉากทัศน์เชิงบวก

สำหรับคุณลักษณะที่สำคัญของข้าราชการตามฉากทัศน์เชิงบวกจะเป็นข้าราชการที่มุ่งเน้นในเรื่องของการเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าออกนอกกรอบในการคิดและทำสิ่งใหม่ๆ อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะทางด้านการคิดกลยุทธ์ การกำหนดภาพรวมเชิงนโยบายเป็นอย่างดี สำหรับรายละเอียดของคุณลักษณะแยกรายด้านจะประกอบไปด้วยคุณลักษณะต่างๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) **คุณลักษณะของข้าราชการมืออาชีพ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - มีทักษะในการมองภาพรวมเชิงนโยบาย
   - เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์
   - ทักษะทางด้านการคิดกลยุทธ์

- เป็นข้าราชการที่มี “ความชำนาญการเฉพาะด้าน” (Specialist) สูงขึ้น
- สามารถทำงานแบบ “เฉพาะกิจ” (Ad hoc) ได้มากขึ้น
- มีค่านิยมเน้นการทำงานอย่างมีคุณภาพ (Quality comes first)
- มีความคล่องตัวสูง (Mobile - ability) พร้อมทำงานในต่างประเทศ
- มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม
- มีทักษะในการประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการ
- ทำงานแบบข้าราชการมืออาชีพ (Professional) คือยึดถือ/ซื่อตรงต่อหลักการและหลักวิชาการ
- ทักษะการประสานงาน ประสานความร่วมมือ สร้างเครือข่ายการทำงาน (Social networking skill)
- มีการทำงาน ให้บริการที่รวดเร็ว และมีความเป็นมืออาชีพสูง
- มีจิตวิญญาณการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial spirit)
- มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศ (Bilingual)
- นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการทำงานมากขึ้น
- พร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - มีจิตบริการ (Service mind)
   - สามารถทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ มีทักษะแบบ Facilitator

3) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจริยธรรม** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - โปร่งใส ตรวจสอบได้
   - เป็นผู้กำหนด ควบคุม กำกับดูแลกติกา (Regulator) ที่ดี มีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ

5.3.3 คุณลักษณะของข้าราชการตามภาพฉากทัศน์เชิงลบ

ข้าราชการไทยตามภาพฉากทัศน์เชิงลบจะมีคุณลักษณะสำคัญในเรื่องของ การเป็นผู้ที่มีความรักในการเรียนรู้ รู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันปัญหา ซึ่งส่งผลให้ข้าราชการไทยจำเป็นต้องมีทักษะในเรื่องของการเรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเองเพื่อก้าวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก สำหรับคุณลักษณะของข้าราชการไทยตามภาพฉากทัศน์ด้านลบ จะประกอบไปด้วย

1) **คุณลักษณะของข้าราชการมืออาชีพ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
   - เป็นผู้เชี่ยวชาญในงาน (สามารถให้ความรู้แก่ฝ่ายการเมืองไปตัดสินใจได้ถูกต้อง)
   - รู้จักการบริหารความเสี่ยง

- เรียนรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
- มีทักษะการบริหารเวลา

2) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - ส่งเสริมช่วยเหลือให้การทำงานของราษฎรได้รับความสะดวกมากขึ้น มีจิตใจบริการมากขึ้น
   - ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการมากกว่าที่จะเป็นคนควบคุม
   - มี “จิตวิญญาณ” ของความเป็นข้าราชการ

3) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจริยธรรม** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - เป็นแบบอย่างของคุณธรรม จริยธรรมของสังคม
   - ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
   - เป็นกลางตามหลักการ ไม่โอนเอน, อ่อนไหว หรือหวั่นเกรงอำนาจฝ่ายการเมือง
   - รักษาความถูกต้อง ยึดหลักการ

5.3.4 คุณลักษณะของข้าราชการตามภาพฉากทัศน์ที่เป็นไปได้มากที่สุด

จากภาพฉากทัศน์ที่เป็นไปได้มากที่สุด ข้าราชการไทยควรที่จะมีคุณลักษณะของผู้ที่มีทักษะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการความหลากหลาย ความขัดแย้ง ที่จะเกิดมากยิ่งขึ้นในอนาคต ดังนั้นข้าราชการจึงควรมีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) **คุณลักษณะของข้าราชการมืออาชีพ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - เน้นการทำงานอย่างมีคุณภาพ
   - มีความสามารถในการจัดการกับกลุ่มคนที่หลากหลาย
   - มีความพร้อมกับการทำงานภายใต้ภัยวิกฤต ฉุกเฉิน
   - มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในงานสูง
   - มีความรู้ทั่วไปดี และพร้อมที่จะเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆตลอดเวลา
   - เน้นผลสัมฤทธิ์มีและสามารถส่งมอบผลงานได้
   - มีความแม่นตรงในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและมีความรู้ความเข้าใจใน “กระบวนการทางกฎหมาย”
   - มีความคล่องตัว ฉับไวในการทำงาน
   - มีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดี (Adaptability)
   - มีความสามารถในการรับมือกับปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี และสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่หลากหลาย

- มีทักษะและความสามารถในการติดต่อสื่อสาร (Communication skill)
- สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ (Foreign language)
- มีทักษะในการเจรจาต่อรอง (Negotiation skill)
- ความรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันทางเศรษฐกิจ
- เรียนรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
- มีความทันสมัย ทันยุคทันสมัย
- มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - มีจิตบริการ
   - เน้นการให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพ
   - ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียเปรียบ ด้อยโอกาสในสังคม
   - พร้อมต่อการถูกตรวจสอบจากทุกฝ่าย
   - รักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

3) **คุณลักษณะของข้าราชการที่มีจริยธรรม** ประกอบด้วยค่านิยม บุคลิกลักษณะ ทักษะ ความรู้และขีดความสามารถที่สำคัญๆ ดังนี้
   - เคารพในความแตกต่างหลากหลาย
   - มีความเป็นธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ตรงไปตรงมา
   - มีมโนสุจริต (Integrity)
   - ใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและมีมาตรฐานเดียวกัน
   - เป็นแบบอย่างของความดีงามในสังคม
   - ดูแลป้องกันสิ่งแปลกปลอมปนเปื้อนที่ไม่ดีที่มาจากเทคโนโลยีและความทันสมัยภายนอก (Cultural surveillance)

5.4 อภิปรายผลการศึกษา

โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้า” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์หาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการไทยซึ่งเหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและการเมืองไทยในทศวรรษหน้า ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการอันหลากหลายนับจากการประชุมระดมสมองกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ การประชุมระดมสมองกลุ่มข้าราชการที่มีศักยภาพและมีผลงานในระดับสูง การประชุมระดมสมองกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และการแจกแบบสอบถามความคิดเห็นไปยังกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพสูง กลุ่มนักบริหารระดับสูง กลุ่มนักเรียนทุนรัฐบาล เป็นต้น ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของ

ข้าราชการไทยในทศวรรษหน้ามานำเสนอไว้ในบทที่แล้ว เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อสังเกตที่ควรนำมาอภิปรายประกอบเพิ่มเติม ดังนี้

5.4.1 ว่าด้วย "คุณลักษณะ"

คำว่า "คุณลักษณะ" (Characteristics) ของข้าราชการ เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง "คุณลักษณะของข้าราชการในอนาคต" นี้ อาจกล่าวได้ว่าคำว่า "คุณลักษณะ" ในที่นี้ จะหมายถึง "คุณลักษณะประจำที่ดี ที่พึงประสงค์ ที่เป็นคุณของข้าราชการไทยในอนาคต" โดยโครงสร้างของคุณลักษณะของข้าราชการแต่ละคนจะประกอบขึ้นจากส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ แรงกระตุ้นจูงใจ (Motives) อุปนิสัยใจคอ (Traits) แนวคิดแห่งตน (Self - concept) ค่านิยม (Values) ความรู้ (Knowledge) ทักษะและความสามารถ (Skills) หากพิจารณาตามโครงสร้างเชิงคุณลักษณะดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าสามารถจัดแบ่งโครงสร้างของคุณลักษณะออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

- ระดับของคุณลักษณะที่จัดอยู่ในชั้นของโครงสร้างส่วนล่าง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ฝังรากลึก ยากต่อการเปลี่ยนแปลง นั่นคือชั้นของ "แรงจูงใจ" (Motives) และ "อุปนิสัยใจคอ" (Traits)
- ระดับของคุณลักษณะที่จัดอยู่ในชั้นของโครงสร้างขั้นกลาง ซึ่งพอจะสามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ นั่นคือชั้นของ "แนวคิดแห่งตน" และ "ค่านิยม"
- ระดับของคุณลักษณะที่จัดอยู่ในชั้นของโครงสร้างชั้นบน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สามารถฝึกฝน อบรม เรียนรู้และพัฒนาได้ อันได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติต่อการทำงาน

การจำแนกคุณลักษณะออกเป็นระดับเช่นนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ นับตั้งแต่ขั้นของการวางแผนกำลังคน การสรรหาว่าจ้าง และการฝึกอบรมและพัฒนา เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการอภิปรายในประเด็นนี้ต่อไปภายหลัง

5.4.2 คุณลักษณะของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้า: มุมมองระดับสากล

อัลวิน ทอฟฟ์เลอร์ (Alvin Toffler) นักคิดนักเขียนแนวอนาคตวิทยาคนสำคัญในปัจจุบันเขียนถึงภาพของการทำงานของข้าราชการในระบบราชการซึ่งน่าจะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกันไปทั่วโลกไว้อย่างน่าสนใจ

> "ยี่สิบห้าไมล์ต่อชั่วโมง : หน่วยงานราชการและองค์กรกำกับดูแลภาครัฐกำลังแล่นอย่างกระตุกไปเรื่อยๆ ในเลนช้า ระบบราชการซึ่งมีทักษะในการปัดเสียงวิจารณ์และชะลอการเปลี่ยนแปลงทีละเป็นสิบๆ ปี บริหารงานประจำวันของรัฐบาลทั่วโลก นักการเมืองรู้ดีว่าการริเริ่มหน่วยงานราชการใหม่นั้นง่ายกว่าการปิดหน่วยงานราชการเดิมมาก ไม่ว่าหน่วยงานนั้นจะล้าสมัยหรือไร้ประโยชน์เพียงใด พวกเขาไม่เพียงแต่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าอย่างเดียว แต่พวกเขายังกำลังชะลอความเร็วของภาคธุรกิจในการตอบสนองต่อเงื่อนไขตลาดที่เคลื่อนที่อย่างรวดเร็วอีกด้วย

สิบไมล์ต่อชั่วโมง : ถ้าข้าราชการมองกระจกหลัง พวกเขาจะมองเห็นรถคันหนึ่งที่ตามมาข้างหลังอยู่ไกลลิบ รถคันนี้ตะเกียกตะกายอยู่บนถนน ยางแบน ไอน้ำพวยพุ่งจากหม้อน้ำในฝากระโปรง ทำให้การจราจรข้างหลังติดขัดไปหมด เป็นไปได้หรือที่การดูแลรักษารถพังๆ คันนี้จะใช้เงินกว่า 400,000 ล้านดอลลาร์ต่อปี คำตอบคือ ใช่ ทุกปีเราต้องใช้เงินขนาดนั้น นี่คือระบบโรงเรียนในอเมริกา" (ทอฟฟ์เลอร์, 2552: 78)

ภาพพจน์ของระบบราชการและข้าราชการทั่วโลกคือภาพของความเชื่องช้าอืดอาด คร่ำครึโบราณ ไม่ทันสมัย และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่รวดเร็ว จำเป็นต้องมีการนำเอาแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาปรับปรุง "ยกเครื่อง" ระบบและข้าราชการ จากการศึกษาทบทวนแนวทางและประสบการณ์การพัฒนาและปฏิรูประบบราชการในประเทศต่างๆ พบว่าบรรดาประเทศที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบราชการไปอย่างมาก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และนิวซีแลนด์ ฯลฯ มักจะนำเอาแนวการปฏิรูประบบราชการ (Public sector reform) ตามแนวทางของ "การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่" (New Public Management) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการนำเอาแนวทางการบริหารจัดการของภาคเอกชนมาปรับใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ (Privatizing the public sector) ยกตัวอย่างเช่น

- กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา มีการรื้อสร้างภาครัฐใหม่ (Reinventing the government) รวมทั้งการสร้าง "จิตวิญญาณการเป็นผู้ประกอบการ" (Entrepreneurial spirit) ขึ้นในบุคลากรภาครัฐของสหรัฐอเมริกา คำขวัญที่สำคัญคือ "ทำงานให้มีคุณภาพดีขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายลดลง" (Works better, Costs less) ซึ่งจิตวิญญาณการเป็นผู้ประกอบการมักมีคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ การทำงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result - driven) การให้ความสำคัญกับลูกค้า (Customer - oriented) การมีความรอบรู้เชี่ยวชาญในกิจการของตนเอง (Business acumen) การมีภาวะผู้นำ (Leadership) และกล้านำการเปลี่ยนแปลง (Leading change) เป็นต้น

- กรณีของสหราชอาณาจักร ได้มีการดำเนินการปฏิรูประบบราชการมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งรัฐบาลนายโทนี่ แบลร์ก็ได้ขับเคลื่อนเรื่องนี้อย่างมาก โดยมุ่งสร้างข้าราชการให้มีวัฒนธรรมการทำงานแบบบรรษัท (Corporate culture) จินตนภาพการปฏิรูประบบราชการของอังกฤษในอนาคต คือ การสร้างระบบราชการที่มีความเป็นเลิศ จนได้รับความชื่นชมยกย่องไปทั่วโลกว่ามีผลงานและการให้คำปรึกษาแนะนำเชิงนโยบายที่มีคุณภาพ และการที่จะทำเช่นนี้ได้อังกฤษจำเป็นต้องมีข้าราชการมืออาชีพที่มีทักษะชั้นสูง สามารถทำงานและให้คำปรึกษาแนะนำอย่างเป็นกลาง ถูกต้องตามหลักเทคนิควิชาการ มีหลักฐานยืนยันชัดเจน โดยปราศจากความเกรงกลัวหรือการต้องการได้รับความนิยมชมชอบใดๆ

- กรณีของประเทศนิวซีแลนด์ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (Civil Service Commission) ได้กำหนดวิสัยทัศน์สำหรับข้าราชการพลเรือน ไว้ว่า "**ข้าราชการมืออาชีพระดับโลก**เพื่อตอบสนองรองรับต่อรัฐบาลและสอดรับกับความต้องการของชาวนิวซีแลนด์" (*A world class professional State Services serving the government of the day and meeting the needs of New Zealanders)* ข้าราชการมืออาชีพระดับโลกนั้นหมายถึงว่า ข้าราชการจะต้องเป็น "บุคลากรชั้นเลิศ" (Excellent state servants) มีภาวะผู้นำ มีการพัฒนาการเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทาย การเปลี่ยนแปลง และความต้องการที่หลากหลายของประชาชนได้

หากพิจารณาจากกรณีของทั้ง 3 ประเทศข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มุ่งกำหนดคุณลักษณะของข้าราชการบนพื้นฐานของแนวคิด "การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่" (NPM) ซึ่งมีจุดเน้นที่ต้องการให้ข้าราชการมีคุณลักษณะที่สำคัญ (อ่านเพิ่มเติมได้ใน (Osborne and Gaebler, 1992 และ Denhardt, 2008) ดังนี้

- มุ่งตอบสนองตลาด (Market - oriented) คือเน้นความพึงพอใจของลูกค้า (Customer - led) และการปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม
- มุ่งผลสัมฤทธิ์ คือเน้น “ผลผลิต” (Outputs) และ “ผลลัพธ์” (Outcomes) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการเน้น “ผลงาน” (Performance) และ ประสิทธิผล (Effectiveness) มากกว่า “กระบวนการ” (Process) และ “ความมีประสิทธิภาพ” (Efficiency)
- เน้นการเป็น “ผู้เอื้ออำนวยและสนับสนุนให้ผู้อื่นมีความสามารถทำได้” (Facilitating and enabling role) และใช้แนวทางแบบ “เน้นความเป็นหุ้นส่วนและการให้บริการร่วม” (A partnership and joint provision approach)
- มีจิตสำนึกตระหนักถึง “ความคุ้มค่า” (Best value) กล่าวคือมีการทำงานที่คำนึงถึง “ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของต้นทุนในการให้บริการ” (Cost efficiency and effectiveness)
- เน้นการเป็น “ผู้ประกอบการภาครัฐ” (Public entrepreneur) กล่าวคือการมีแนวคิดว่าระบบราชการเปรียบเสมือนระบบกิจการ (Enterprising public sector) ดังนั้น ระบบราชการไม่ใช่แค่มีหน้าที่ “จ่าย” (Spending) เท่านั้น แต่ต้องช่วย “หารายได้” (Earning) ด้วย แนวคิดนี้คือการเติม “แรงจูงใจที่จะแสวงหากำไร” (Profit motive) ลงไปในค่านิยมของการทำงานภาครัฐ

แม้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) จะเป็นแนวคิดที่นิยมแพร่หลายและมีการนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวางในช่วงทศวรรษที่ 1990 และจวบจนกระทั่งปัจจุบัน มิใช่เพียงแค่การกำหนดเป็นนโยบายในประเทศมหาอำนาจเช่น สหรัฐอเมริกา หรือ สหราชอาณาจักร เท่านั้น องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรโลกบาล เช่น ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ต่างก็มีท่าทีในเชิงสนับสนุนแนวคิดการปฏิรูประบบราชการตามแนวทางของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ประเทศไทยเองก็ได้รับอิทธิพลทางความคิดของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นอย่างมาก ยากที่จะปฏิเสธได้ว่า กรณีของการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ เมื่อปี พ.ศ. 2545 ก็คือกระแสหนึ่งของการขับเคลื่อนแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ในบริบทของสังคมไทย รวมทั้งการกำหนดกระบวนทัศน์ใหม่ (New paradigm) ของข้าราชการไทยว่า I AM READY ของสำนักงาน ก.พ.ร. และการกำหนดขีดสมรรถนะใหม่ข้าราชการไทยของสำนักงาน ก.พ. ล้วนแล้วแต่เป็นหนึ่งในกระบวนการของการปฏิรูประบบราชการตามแนวทางของการจัดการภาครัฐแนวใหม่

อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าจะมีการยอมรับในแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่อย่างดุษฎีโดยไม่มีข้อสงสัยท้วงติง ในแวดวงวิชาการก็มีทัศนะในเชิงวิพากษ์วิจารณ์หรือเสนอแนะต่อแนวคิดดังกล่าวว่าการจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นแนวคิดที่ให้น้ำหนักคุณค่าของ “ภาคเอกชน” มากจนเกินไป ดังเช่น โรเบิร์ต เดนฮาร์ดต์ ที่ตั้งข้อสังเกตใน “มิติเชิงศีลธรรม” (Moral dimension) ว่าเป็นสิ่งที่ดูเหมือนแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่จะให้น้ำหนักความสำคัญน้อยไปกว่ามิติของกำไร-ขาดทุน ในแง่นี้ เดนฮาร์ดต์จึงให้แง่คิดในเชิงตักเตือนว่าในการที่จะสอดใส่ค่านิยมทางธุรกิจเข้าไปในระบบราชการนั้น เราจะต้องพิจารณาและดำเนินการเรื่องเหล่านี้ด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง (Denhardt, 2008:145)

นอกจากนี้ ยังมีเสียงพร่ำเตือนมาจากกลุ่มนักวิชาการด้านการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic management) ในสหราชอาณาจักร นักวิชาการกลุ่มนี้ (ดู Johnson and Scholes, 2001) มีความเห็นพ้องต้องกันว่าหัวใจสำคัญประการหนึ่งของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ คือ การประยุกต์เอาแนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ไปใช้ในหน่วยงานภาครัฐ (Public sector strategy) และก็มิได้เป็นข้อผิดพลาดประการใด หากภาครัฐจะนำเอาแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ไปประยุกต์ใช้ แต่สิ่งที่ต้องพึงระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งก็คือตัวแบบการบริหารจัดการในภาคเอกชน

(Private sector model) กับตัวแบบการบริหารจัดการภาครัฐ (Public sector model) มีความแตกต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ความเป็นภาครัฐ” (Publicness) ย่อมไม่เหมือนกับ “ความเป็นภาคเอกชน” (Privateness) ในขณะที่ ลักษณะธรรมชาติของความเป็นภาคเอกชนคือการแสวงหาผลประโยชน์ผลกำไรให้กับคนบางคนบางกลุ่ม หรือที่จอห์น อัลฟอร์ด (John Alford) เรียกตัวแบบของบุคลากรที่ทำงานในองค์กรภาคเอกชนว่า มีค่านิยมของการทำงานเพื่อตอบสนองประโยชน์ส่วนตัว (Private value) แต่ตัวแบบของบุคลากรที่ทำงานในหน่วยงานภาครัฐต้องคำนึงถึงก็คือ การให้ค่านิยมกับผลประโยชน์ส่วนรวมหรือสาธารณประโยชน์ (Public value) ดังนั้นการที่จะนำเอาแนวคิดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ไปใช้ในหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประยุกต์ใช้จะต้องตระหนักและให้คุณค่ากับ “ความเป็นภาครัฐ” (Publicness) (ซึ่งย่อมต่างจาก “ความเป็นเอกชน”) เป็นอย่างยิ่ง (ดูเพิ่มเติมได้ใน Alford, 2001)

มิได้มีเพียงในแวดวงวิชาการเท่านั้นที่ตระหนักถึงจุดอ่อนของการนำเอาแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาประยุกต์ใช้ จนทำให้ “ค่านิยมแบบเอกชน” (Private value) และ “มิติด้านตลาด” (Market-oriented) มาบดบังหรืออยู่เหนือ “ค่านิยมสาธารณะ” (Public value) และ “มิติด้านศีลธรรม” (Moral dimension) ประเทศสวีเดนถือเป็นกรณีตัวอย่างของประเทศที่เริ่มตระหนักถึงความอ่อนล้าของค่านิยมสาธารณะและความมีศีลธรรม ดังนั้น สวีเดนจึงต้องการพัฒนาตัวแบบใหม่ของระบบข้าราชการแบบสวีเดน (New Swedish model) โดยการสร้างระบบค่านิยมใหม่ (Value system) ในนโยบายด้านการจ้างงานภาครัฐของสวีเดน (The Swedish Public Employment Service) สวีเดนต้องการสร้างระบบค่านิยมใหม่โดยมุ่งเน้นให้บุคลากรภาครัฐมีกรอบค่านิยมร่วมที่สำคัญคือ

- ประชาธิปไตยและความเคารพ (Democracy and respect) ซึ่งเป็นค่านิยมที่คอยกำกับแนวทางที่บุคลากรภาครัฐจะประพฤติปฏิบัติต่อผู้รับบริการทั้งภายในและภายนอกองค์กรตามหลักแห่งกฎหมายและกติกาข้อตกลงที่วางไว้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- มีทัศนะในเชิงบวกต่อทุกคน (A positive view of people) เป็นค่านิยมที่เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพ มีความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้
- ความมีมาตรฐานเดียวกัน (Uniformity) ยึดหลักนิติธรรมและความมีประสิทธิภาพ (The rule of law and efficiency) ไม่ว่าใครจะทำงานอยู่ในหน่วยงานใดของภาครัฐ ทุกคนจะต้องมีมาตรฐานการทำงานที่มีคุณภาพในระดับเดียวกัน และประชาชนสามารถเข้าถึงบริการเหล่านั้นด้วยคุณภาพในระดับเดียวกันเช่นกัน
- การรักษาจิตวิญญาณภาครัฐ (Government ethos) สวีเดนไม่ต้องการให้ข้าราชการทำงานแบบเอกชนจนเกินไป เนื่องจากการทำงานภาครัฐมี “ระบบคุณค่า” (Value system) ที่ต่างจากภาคเอกชน กล่าวคือ หลักการทำงานภาครัฐต้องมุ่งเน้นความถูกต้องตามกฎหมายและคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น การผสมผสานทางค่านิยมระหว่างการทำงานเชิงรุกเน้นผลสัมฤทธิ์แบบภาคเอกชน (Business ethos) กับค่านิยมเพื่อความถูกต้องและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมแบบภาครัฐ (Government ethos) จึงเป็นประเด็นที่ท้าทายต่อระบบบริหารบุคคลภาครัฐของสวีเดน

เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาถึงผลการศึกษาของโครงการศึกษาวิจัย “คุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า” นี้ จากผลการศึกษาที่ได้จากการระดมสมองและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ การระดมสมองกลุ่มข้าราชการที่มีศักยภาพรุ่นใหม่ การระดมสมองนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในมหาวิทยาลัยชั้นนำ และการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามข้าราชการที่มีผลงานสูงและ/หรือมีศักยภาพสูง 700 คน ผู้วิจัยพบข้อมูลที่น่าสนใจว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้าที่ได้นั้น เป็นภาพสะท้อนของความพยายามที่จะรักษาดุลยภาพที่ครบถ้วนของความเป็นข้าราชการ สอดคล้องกับความเคลื่อนไหวทางความคิดและเชิงนโยบายในระดับสากลที่มีทั้งปัจจัย “ผลัก” (Push) และปัจจัย “ดึง” (Pull) กล่าวคือ

- **ปัจจัยผลัก** (Push factors) หมายถึง คุณลักษณะที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความประสงค์อยากเห็นภาพของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้า “มีความเป็นมืออาชีพ” (Professionalism) ซึ่งทัศนะเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) และแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลในบรรดาประเทศที่นำเอาแนวคิดการจัดการภาครัฐไปใช้ในการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ คุณลักษณะด้านนี้มีความโดดเด่นอย่างมากในเชิงนโยบายของการบริหารราชการไทยนับจากการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และได้มีการกำหนดเป็นเป้าประสงค์ข้อหนึ่งของคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการว่าจะ “ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้อยู่ในระดับสูง” ในยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าราชการพลเรือนของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ก็มุ่งเน้นที่จะ “พัฒนาข้าราชการโดยยึดหลักสมรรถนะ (Competency) และพัฒนาขีดความสามารถ (Capability) เพื่อให้ข้าราชการเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ทรงความรู้ (Knowledge Worker) สามารถปฏิบัติงานภายใต้การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และระบบบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง สามารถพัฒนางานในหน้าที่อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ นักบริหารทุกระดับมีศักยภาพในการเป็นผู้นำการบริหารราชการยุคใหม่ เพื่อให้ภาคราชการมีขีดความสามารถและมาตรฐานการปฏิบัติงานในระดับสูงเทียบเท่าเกณฑ์สากล” หรือแม้กระทั่งการบัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่กำหนดให้ข้าราชการต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน เป็นต้น เหตุที่ผู้วิจัยเรียกว่าคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพนี้ว่าเป็นปัจจัย “ผลัก” ก็เนื่องจากคุณลักษณะด้านนี้จะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนข้าราชการให้ทำงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ ปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้ทันโลกทันสมัยอยู่ตลอดเวลา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีมาตรฐานคุณภาพการทำงานในระดับสูง คุณลักษณะเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนระบบราชการให้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยให้เท่าทันกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต

- **ปัจจัยดึง** (Pull factors) หมายถึง คุณลักษณะที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความประสงค์อยากเห็นภาพของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้า “มีจริยธรรม” (Ethics) และ “มีจิตสาธารณะ” (Public ethos) ซึ่งทัศนะเช่นนี้มีความสอดคล้องกับตัวแบบนโยบายการจ้างบุคลากรภาครัฐของสวีเดน (Swedish model) และใกล้เคียงกับนโยบายการบริหารงานบุคคลภาครัฐที่ผ่านมาของสำนักงาน ก.พ. เช่น โครงการราชการใสสะอาด การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการรักษาจรรยาข้าราชการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในห้วงทศวรรษที่ผ่านมาการบริหารจัดการภาครัฐส่วนใหญ่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์การบริหารจัดการกระแสหลักคือ “การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” มาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ข้าราชการไทยถูก “ผลักดัน” ให้มีคุณลักษณะในเชิงของการเพิ่มขีดสมรรถนะ การมุ่งสัมฤทธิ์ผลเป็นด้านหลัก ทำให้มิติด้านคุณธรรมจริยธรรมและจิตวิญญาณสาธารณะค่อนข้างพร่าเลือน ดังนั้น หากจะมุ่งมองไปยังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการไทยในอนาคต จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างดุลยภาพให้เกิดขึ้นในตัวของข้าราชการไทย ในด้านหนึ่ง การเป็นข้าราชการมืออาชีพที่มีสมรรถนะการทำงานในระดับสูงถือเป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญจำเป็นต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ แต่ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากในอีกด้านหนึ่ง จำเป็นที่ระบบราชการไทย ในฐานะของกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสงบสุขสันติของประชาชนโดยรวม จะต้องมีข้าราชการที่มีคุณงามความดีสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในสังคม ในขณะเดียวกัน ระบบราชการจำเป็นต้องมีบุคลากรที่รู้ เข้าใจและเต็มใจที่จะทำงานที่เสียสละเพื่อส่วนรวม เนื่องจากความแตกต่างของความเป็นภาครัฐกับความเป็นภาคเอกชน ดังนั้น บุคคลที่จะเข้าสู่ตำแหน่งงานขององค์กรภาครัฐในทศวรรษหน้าจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือมีจิตวิญญาณ ยึดมั่นในค่านิยม และมีพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์สุขของสาธารณะ

สุดท้ายแล้ว หากจะกล่าวถึงผลการศึกษาคุณลักษณะของข้าราชการไทยในทศวรรษหน้าในเชิงอุปมาอุปไมย (Metaphorical) ถ้าเปรียบระบบราชการเสมือนรถยนต์คันหนึ่ง คุณลักษณะข้าราชการมืออาชีพก็เปรียบได้กับเครื่องยนต์ที่พร้อมจะขับเคลื่อนรถยนต์คันนี้ไปข้างหน้า หากข้าราชการได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถและทัศนคติหรือสมรรถนะในระดับสูง รถยนต์คันนี้ก็จะพุ่งทะยานไปอย่างร้อนแรง ขณะเดียวกัน คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมเปรียบเสมือนกับพวงมาลัยและระบบเบรคห้ามล้อที่คอยควบคุมความเร็วและเหนี่ยวรั้งมิให้รถยนต์คันนี้ “ออกนอกลู่นอกทาง” และคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะเปรียบเสมือนกับกระจกรถยนต์รอบคันรถที่ผู้ขับขี่รถยนต์คันนี้จะต้องจับตาดูอย่างรอบด้าน

5.4.3 คุณลักษณะของข้าราชการ: การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามยุคสมัย

การศึกษาเรื่องคุณลักษณะข้าราชการไทยในทศวรรษหน้าช่วยบ่งชี้ให้เห็นว่า “ปัจจัยเชิงบริบท” (Contextual factors) มีผลต่อการกำหนด “คุณลักษณะของข้าราชการ” ความข้อนี้มีความหมายว่า พัฒนาการของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีมีอิทธิพลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบทางคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการไทย กล่าวคือ นับจากในอดีตกาลที่สังคมไทยอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจสังคมที่ไม่ซับซ้อนมากนักและมีระบบการเมืองการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช คุณสมบัติของข้าราชการไทยในยุคสมัยนั้นจะมีองค์ประกอบชุดหนึ่งที่สะท้อนถึงบริบททางเศรษฐกิจสังคมการเมืองในยุคสมัยนั้น ดังที่กระมลและพรศักดิ์ (2547) กล่าวสรุปถึงคุณลักษณะของข้าราชการไทยในยุคสมัยนั้นว่า ข้าราชการจะต้องมี 1) คุณธรรมต่อตนเอง (เช่น มีความสามารถ ความเพียร ฯลฯ) 2) มีคุณธรรมต่อหน้าที่ (เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อคนทั่วไป รู้จักนิสัยคน รู้จักผ่อนปรน ฯลฯ) และ 3) มีคุณธรรมสูงสุดคือคุณธรรมเพื่อพระมหากษัตริย์ (เช่น ความจงรักภักดี ฯลฯ)

ครั้นเมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี สังคมวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลค่านิยมวัตถุนิยม มนุษย์นิยมเสรีนิยม และระบบเทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็วจากโลกตะวันตก พลวัตการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นจวบจนมาถึงปัจจุบัน ส่งผลให้คุณลักษณะของข้าราชการที่ถูกกำหนดโดยสำนักงาน ก.พ. และ สำนักงาน ก.พ.ร. เช่น I AM READY ฯลฯ ได้สะท้อนถึงบุคลิกภาพของข้าราชการซึ่งสอดรับกับระบบเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและเทคโนโลยีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่น การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result - oriented) การสั่งสมความเชี่ยวชาญในอาชีพ (Expertise) การมีจิตบริการ (Service mind) เป็นต้น

หากจะพินิจพิจารณาในเชิงการวิเคราะห์อาจกล่าวได้ว่า

- คุณลักษณะ “การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์” (Result - oriented, Effectiveness, Yield) คือคุณลักษณะที่มุ่งเน้นการทำงานเพื่อตอบสนองต่อความมีประสิทธิผลของการประกอบการและการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ค่านิยมเรื่องของการประกอบการ ความคุ้มค่า ความเร็ว และผลลัพธ์ตอบแทนที่ชัดเจนคือปัจจัยสำคัญของระบบทุนนิยมสมัยใหม่

- ส่วนคุณลักษณะ “การมีจิตบริการ” “การให้บริการประชาชนอย่างเป็นธรรม” (Service mind, Democracy) คือคุณลักษณะที่มุ่งเน้นให้ข้าราชการทำงานเพื่อตอบสนองต่อระบอบและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ให้คุณค่ากับค่านิยมเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นนิติรัฐ

- ส่วนคุณลักษณะของ “การสั่งสมความเชี่ยวชาญในอาชีพ” (Expertise) ก็ถือเป็นคุณลักษณะของข้าราชการที่จะต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการ

เปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของสังคม เช่น การที่คนมีการศึกษามากขึ้นสูงขึ้น และช่องทางการติดต่อสื่อสารที่กว้างขวางทั่วถึงและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนย่อมมีความต้องการและความคาดหวังในการให้บริการของข้าราชการที่มีคุณภาพสูงขึ้น เป็นต้น

เมื่อมองไปยังอนาคต การกำหนดคุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า จึงต้องพิจารณาอยู่บนพื้นฐานของแนวโน้มบริบทที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดของสังคมไทย ซึ่งจากผลการศึกษาจะสังเกตเห็นได้ว่า แม้องค์ประกอบใหญ่ๆ ของคุณลักษณะข้าราชการที่ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ข้าราชการที่มีสมรรถนะและศักยภาพสูง ฯลฯ เน้นให้ความสำคัญจะไม่ได้มีความแตกต่างไปจากคุณลักษณะของข้าราชการในอดีตและปัจจุบันมากเท่าไรนัก เช่น คุณลักษณะข้าราชการมืออาชีพ คุณลักษณะข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ หรือ คุณลักษณะข้าราชการที่มีจริยธรรม แต่หากพิจารณาในรายละเอียดขององค์ประกอบในแต่ละคุณลักษณะเหล่านี้ จะพบว่ามีคุณสมบัติใหม่ๆ ที่แตกต่างออกไปและได้รับการย้ำเน้นมากขึ้น เช่น คุณลักษณะด้านการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) การเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ที่จะทำงานภายใต้สภาวะวิกฤติ ความพร้อมที่จะทำงานกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย การเป็นผู้คอยเฝ้าระวังความแปลกปลอมทางวัฒนธรรม เป็นต้น การมีรายการของคุณสมบัติใหม่ๆ ของข้าราชการที่พึงประสงค์ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

เจมส์ แคนตัน (Canton, 2006) นักอนาคตวิทยาผู้หนึ่งที่ได้รับเชิญให้เข้าพบประธานาธิบดีจอร์จ บุชและคณะรัฐมนตรีแห่งสหรัฐอเมริกาเพื่อร่วมกันขบคิดและนำเสนอแนวทางว่า “เราควรเตรียมประเทศของเราให้พร้อมสำหรับอนาคตอย่างไร เราควรที่จะคิดเกี่ยวกับอนาคตในมุมมองที่แตกต่างอย่างไร” แคนตันได้วิเคราะห์และฉายภาพแนวโน้มที่สำคัญๆ ที่จะเป็นตัวกำหนดอนาคตของโลกในอีก 20 ปีข้างหน้า โดยเขาได้ฉายภาพความน่าจะเป็นของโลกในปี 2040 ว่า

- ร้อยละ 90 ของประเทศต่างๆ ทั่วโลกจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และอยู่ภายใต้ระบอบการค้าเสรี รวมทั้งระบบตลาดเปิด
- นวัตกรรม (Innovation) จะกลายเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการเติบโตของ GDP ของโลก
- ความอดอยากและยากไร้จะถูกขจัดไปแทบหมดสิ้น นวัตกรรมสมัยใหม่จะเป็นตัวช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของโลกโดยผ่านการค้า การบริการทางสังคมและระบบสาธารณสุขที่ดียิ่งขึ้น
- ระบบการศึกษาผ่านทางออนไลน์จะมีคุณภาพดียิ่งขึ้นและฟรีสำหรับทุกคน จะเป็นตัวสนับสนุนอุตสาหกรรมนวัตกรรมได้เป็นอย่างดี
- นวัตกรรมจะกลายเป็นพลังอันสำคัญในการช่วยสร้างสันติภาพและความมั่นคงในระดับโลก
- นวัตกรรมในด้านสื่อ (Media) จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจกันข้ามวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ช่วยลดความตึงเครียด และความขัดแย้งได้ในระดับโลก
- การค้าขายระดับโลกที่คึกคักจะช่วยให้ผู้ประกอบการนับพันล้านรายสร้างความมั่งคั่งและพึ่งตนเองได้ และจะช่วยสนับสนุนให้เกิดการปฏิรูประบอบประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ของผู้ประกอบการเหล่านั้น
- การมีชีวิตที่ยืนยาวขึ้น ความมั่งคั่งของแต่ละบุคคลที่มากขึ้นและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเป็นสิ่งที่พร้อมจะเป็นไปได้สำหรับมนุษย์ทุกคน
- การสื่อสารและอินเตอร์เน็ตเป็นสิ่งที่ทุกคน ทุกชาติ ทุกชน ทุกชั้นสามารถเข้าถึงได้

นอกจากนี้แคนตันยังได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าก่อนหน้าที่จะเกิดภาพสังคมแห่งอนาคตปี 2040 ดังที่นำเสนอไว้ข้างต้น สังคมมนุษย์จะได้ประจักษ์กับการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้นพบนวัตกรรมหลายๆ

ด้านที่จะเป็นพลังผลักดันสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมในระยะยาว ดังเช่น การค้นพบ “**ที่สุดแห่งนวัตกรรมของโลกในศตวรรษที่** 2025” ได้แก่

- การขนส่งสิ่งของแบบ “โทรขนส่ง” (Teleportation) จะเกิดขึ้นทั่วโลก
- การซื้อขาย “รหัสทางพันธุกรรมที่ออกแบบมาเฉพาะทาง” (Specialized DNA) ทางออนไลน์
- การท่องเที่ยวทางอวกาศไปยังดวงจันทร์และดาวอังคาร
- การมีสสารที่ช่วยในการตบแต่งสินค้าให้ดูนำสมัย
- มนุษย์กว่าสี่พันล้านคนจะทำการค้าพาณิชย์บนระบบอินเตอร์เน็ต
- มีการใช้เครื่องยนต์พลังงานไฮโดรเจนในระบบการคมนาคมขนส่ง
- การเสริมสร้างสุขภาวะของมนุษย์ด้วยวิทยาการเกี่ยวกับระบบการควบคุม (Cybernetic) เช่น ระบบประสาทในคน หรือระบบควบคุมในทางอิเล็กทรอนิก หรือระบบเครื่องจักรกล เป็นต้น
- การดาวน์โหลดความจำและยารักษาโรคเข้าสู่ร่างกาย ปัจจุบัน การดาวน์โหลดข้อมูลจากคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่งไปสู่คอมพิวเตอร์อีกเครื่องหนึ่งถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาแล้ว แต่วิทยาการที่ก้าวหน้าในอนาคตมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปถึงขั้นของการพัฒนาชิป (Chip) ที่สามารถฝังลงไปในสมองและร่างกายของมนุษย์ และจะทำให้การถ่ายโอนข้อมูลหรือยารักษาโรคสามารถดาวน์โหลดจากคอมพิวเตอร์หรือเครื่องทางอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สมองหรือร่างกายของได้โดยตรง
- การมีหุ่นยนต์ทำงานในครัวเรือน (Domestic robots)

และก่อนที่โลกจะก้าวไปถึงขั้นของการค้นพบและประยุกต์ใช้นวัตกรรมเหล่านั้น แคนตันคาดว่าภายในปี 2015 จะมีสัญญาณที่บ่งบอกให้รู้ว่าโลกกำลังจะก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เรียกว่า “เศรษฐกิจนวัตกรรม” (The innovation economy) กล่าวคือ

- ปัจจุบันพบว่า 1 ใน 3 ของ GDP ของสหรัฐอเมริกาอยู่บนฐานของอุตสาหกรรมนวัตกรรม แต่เชื่อว่าภายในปี 2015 มากกว่า 2 ใน 3 ของ GDP ของสหรัฐอเมริกา และมากกว่า 1 ใน 3 ของ GDP ของโลกจะอยู่บนฐานของอุตสาหกรรมนวัตกรรม
- ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นตัวขับเคลื่อนมากกว่า 2 ใน 3 ของผลิตภาพแรงงาน (Labor productivity) แต่ในปี 2015 อุตสาหกรรมนวัตกรรมจะเป็นตัวครอบงำผลิตภาพแรงงานทั่วโลก
- ปัจจุบันประชากรกว่า 1 พันล้านคนเชื่อมต่อระบบอินเตอร์เน็ต ในปี 2015 จะมีประชากร 3 พันล้านคนท่องอยู่ในโลกออนไลน์
- ปัจจุบันค่าใช้จ่ายด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศทั่วโลกตกอยู่ที่ประมาณ 2 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ในปี 2015 ค่าใช้จ่ายด้านนี้จะมากกว่า 5 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ
- อุตสาหกรรมนาโนเทคโนโลยีก่อให้เกิดรายได้มากกว่า 1 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐในปัจจุบัน ในปี 2015 นาโนเทคโนโลยีจะสร้างรายได้มากกว่า 1 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐและจะมีการจ้างงานในอุตสาหกรรมนี้มากกว่า 1 ล้านคน
- ที่ใดที่มีการเข้าถึงระบบไฮเทคทางคอมพิวเตอร์ ระบบอินเตอร์เน็ต เทคโนโลยีไร้สาย ที่นั่นจะเป็นแหล่งที่ระบอบประชาธิปไตยเติบโตและมีผลิตภาพทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งคึกคัก

การที่ผู้วิจัยยกเอาภาพแห่งอนาคตซึ่งนำเสนอโดยนักอนาคตวิทยาผู้หนึ่งมาฉายให้เห็นนั้น ก็เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงหลายประการที่ผู้คนในสังคมไทยที่อยู่ในสภาพการปัจจุบันอาจจะยังนึกไม่ถึง แต่ภาพที่ฉายให้เห็นข้างต้นคือภาพแห่งอนาคตที่นักอนาคตวิทยาคาดว่าจะเกิดขึ้นในไม่ช้านานนี้ อย่างน้อยอนุสติที่สำคัญที่สังคมไทยควรตระหนักไว้ก็คือในห้วงเวลาอีกประมาณหนึ่งทศวรรษข้างหน้าปัจจัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารและโทรคมนาคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่น่าเชื่อ และระบบเศรษฐกิจจะพัฒนาจากยุคเศรษฐกิจอุตสาหกรรม สู่เศรษฐกิจที่เน้นนวัตกรรมและความสร้างสรรค์ เจมส์ แคนตัน ฉายภาพของแรงงานสหรัฐอเมริกาว่า การเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมไปสู่เศรษฐกิจนวัตกรรม (Innovation economy) จะทำให้เกิดงานในเชิงนวัตกรรมและความสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้น เมื่ออุปสงค์มาก แต่อุปทานแรงงานต่ำกว่า ดังนั้น การขาดแคลนแรงงานด้านนี้จะรุนแรงมากขึ้น ในที่สุด จึงเกิดการเสาะแสวงหาและการแย่งชิงคนที่มีความรู้ความสามารถและมีทักษะในเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรม (The hunt for creative talents) ภาพแห่งอนาคตเช่นนี้สอดรับกับทัศนะของโรเบิร์ต ฟลอริด้า (Robert Florida) ที่เสนอแนวคิดว่านับจากนี้ไปจนถึงอนาคตจะมีแรงงานกลุ่มหนึ่งซึ่งจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในทุกวงการและโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นกลุ่มที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ฟลอริด้าเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ชนชั้นสร้างสรรค์” (Creative Class) คนกลุ่มนี้จะมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ “จิตวิญญาณแห่งความสร้างสรรค์” (Creative ethos) (ดูใน Florida, 2002) จิตวิญญาณแห่งความสร้างสรรค์นี้คือปัจจัยที่สำคัญต่อความก้าวหน้าของสังคมในทศวรรษหน้า

สำหรับโครงการศึกษาวิจัยคุณลักษณะข้าราชการไทยในทศวรรษหน้านี้ ได้จำลองภาพอนาคตไว้ 3 ภาพ ทั้งภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด (The most probable scenario) ภาพอนาคตเชิงบวก (Positive scenario) และภาพอนาคตเชิงลบ (Negative scenario) เนื่องจากอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่มีใครจะสามารถคาดการณ์ได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น การมองภาพอนาคตอย่างรอบด้านและการเตรียมบุคลากรให้พร้อมในทุกด้านจึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม

การเชื่อมโยงระหว่างภาพแห่งอนาคตในแต่ละด้านและคุณลักษณะที่สำคัญของข้าราชการไทยจึงควรได้รับการย้ำเน้นอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ

- หากอนาคตของสังคมไทยเป็นไปตาม “ภาพแห่งอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด” (The most probable scenario) จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งของข้าราชการไทย คือ คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการทำงานอย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานในการทำงานที่สูง พร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และพร้อมต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการทำงานให้เข้าได้กับหลากหลายสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะความวิกฤติและฉุกเฉิน ขณะเดียวกัน คุณลักษณะด้านจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีมโนสุจริต และความเคารพในความแตกต่างหลากหลาย ฯลฯ รวมทั้ง คุณลักษณะการมีจิตสาธารณะ เช่น การมีจิตบริการ ความเห็นอกเห็นใจในผู้เสียเปรียบและด้อยโอกาสในสังคม และการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย ฯลฯ ถือเป็นคุณลักษณะที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติราชการในภาพแห่งอนาคตเช่นนี้

- หากอนาคตของสังคมไทยเป็นไปตาม “ภาพแห่งอนาคตเชิงบวก” (Positive scenario) จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งของข้าราชการไทย คือ คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิดและทำนอกกรอบในเชิงสร้างสรรค์ การมีความชำนาญเฉพาะด้านสูง มีความสามารถในการคิดเชิงระบบ เห็นและเข้าใจภาพรวมเชิงนโยบาย มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง มีความเป็นผู้ประกอบการ และทำงานในเชิงรุก ฯลฯ ขณะเดียวกัน คุณลักษณะด้านจริยธรรมเช่น ความมีมโนสุจริต โปร่งใส พร้อมต่อการถูกตรวจสอบ และไม่มีหลายมาตรฐาน ไม่เลือกปฏิบัติ ฯลฯ รวมทั้ง คุณลักษณะการมีจิตสาธารณะ เช่น การ

มีจิตบริการ ความพร้อมที่จะทำงาน/ประสานงานกับทุกภาคส่วน และการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย ฯลฯ ถือเป็นคุณลักษณะที่เกื้อหนุนและคอยกำกับการปฏิบัติราชการในภาพแห่งอนาคตเช่นนี้

- หากอนาคตของสังคมไทยเป็นไปตาม “ภาพแห่งอนาคตเชิงลบ” (Negative scenario) จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งของข้าราชการไทย คือ คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรู้จักบริหารความเสี่ยง มีความพร้อมต่อการทำงานในสภาวะวิกฤติและฉุกเฉิน มีการเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์ และมีความชำนาญโดยเฉพาะการรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของรัฐบาล ฯลฯ ขณะเดียวกัน คุณลักษณะด้านจริยธรรมเช่น ความเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับสังคม การยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นกลาง ยึดหลักการและความชอบธรรม ฯลฯ รวมทั้ง คุณลักษณะการมีจิตสาธารณะ เช่น การมีจิตบริการ ความเสียสละทุ่มเทการทำงานเพื่อส่วนรวม และการรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย ฯลฯ ถือเป็นคุณลักษณะที่เกื้อหนุนและคอยกำกับการปฏิบัติราชการในภาพแห่งอนาคตเช่นนี้

5.5 ข้อคิดเห็นจากการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ข้อคิดเห็นจากการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้จัดขึ้นในวันพุธที่ 18 มีนาคม 2552 ณ ห้องประชุมสุขุมนัยประดิษฐ สำนักงาน ก.พ. นนทบุรี โดยเชิญผู้บริหารส่วนราชการ กองการเจ้าหน้าที่ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลรับผิดชอบงานด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลจากทุกส่วนราชการในสังกัด ก.พ. จำนวนประมาณ 320 คน พบข้อสรุป ดังต่อไปนี้

5.5.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้า

ตารางที่ 5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้าของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

คุณลักษณะ	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกรายข้อ	ระดับความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะ					ค่าเฉลี่ยความสำคัญ (เต็ม 5.0)
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม	48.0	0.70	0.30	0.00	0.00	0.00	4.77
มีความเป็นมืออาชีพ	41.0	0.65	0.35	0.00	0.00	0.00	4.74
มีจิตสาธารณะ มุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน	34.0	0.57	0.36	0.07	0.00	0.00	4.50
มีความซื่อสัตย์ สุจริต	31.0	0.83	0.18	0.00	0.00	0.00	4.83
มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย	26.0	0.38	0.59	0.03	0.00	0.00	4.48
ทำงานด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้	22.0	0.57	0.43	0.00	0.00	0.00	4.57
มีจิตบริการ ให้บริการด้วยความเต็มใจ	20.0	0.42	0.50	0.08	0.00	0.00	4.35
ใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลา	17.0	0.32	0.64	0.05	0.00	0.00	4.27
มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถปรับตัวได้ดี	16.0	0.29	0.67	0.05	0.00	0.00	4.24
มีความรับผิดชอบ ทั้งต่อหน้าที่ของตนเองและต่อสังคม	14.0	0.61	0.39	0.00	0.00	0.00	4.61
มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ทำงานอย่างมีคุณภาพ	14.0	0.83	0.17	0.00	0.00	0.00	4.83
ทำงานโดยยึดหลักความถูกต้องในการทำงาน	14.0	0.50	0.50	0.00	0.00	0.00	4.45
มีความเชี่ยวชาญชำนาญงาน	13.0	0.47	0.53	0.00	0.00	0.00	4.47
มีความต้องการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	13.0	0.59	0.41	0.00	0.00	0.00	0.59

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกรายข้อ	ระดับความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะ					ค่าเฉลี่ยความสำคัญ (เต็ม 5.0)
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
มีความคิดสร้างสรรค์	12.0	25.0	75.0	0.00	0.00	0.00	4.25
การทำงานเป็นทีม	12.0	27.0	67.0	6.0	0.00	0.00	4.20
รอบรู้ รู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์รอบตัว	9.0	42.0	58.0	0.00	0.00	0.00	4.42
มีความรู้ทางด้านภาษา	9.0	8.0	67.0	25.0	0.00	0.00	4.18
มีความเพียรและความอดทน	9.0	36.0	64.0	0.00	0.00	0.00	4.29
มีความสามารถในการตัดสินใจ และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	7.0	56.0	44.0	0.00	0.00	0.00	4.56
มีมโนสุจริต (Integrity)	7.0	44.0	56.0	0.00	0.00	0.00	4.35
มีความรู้ ความสามารถสูง	7.0	56.0	33.0	11.0	0.00	0.00	4.30
มีความเป็นธรรม เป็นกลาง ให้บริการอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ	6.0	63.0	25.0	12.0	0.00	0.00	4.50
มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ	5.0	38.0	50.0	12.0	0.00	0.00	4.86
มีความรู้ด้านการบริหารคน	6.0	43.0	57.0	0.00	0.00	0.00	4.31
มีทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์	6.0	29.0	57.0	14.0	0.00	0.00	3.97
มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ	5.0	83.0	17.0	0.00	0.00	0.00	4.83
มีความคล่องตัว รวดเร็วในการทำงาน	4.0	40.0	40.0	20.0	0.00	0.00	4.20

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกรายข้อ	ระดับความสำคัญของแต่ละคุณลักษณะ					ค่าเฉลี่ยความสำคัญ (เต็ม 5.0)
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
เป็นผู้ทำงานประสานเครือข่าย สามารถทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ได้	4.0	20.0	80.0	0.00	0.00	0.00	4.04
รู้จักการวางแผน กำหนดเป้าหมาย	2.0	80.0	20.0	0.00	0.00	-	3.82
มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา และสามารถจัดการต่อความหลากหลายได้ดี	4.0	20.0	40.0	40.0	0.00	0.00	3.39
กล้ารับผิดชอบในสิ่งที่ทำ	3.0	50.0	50.0	0.00	0.00	0.00	4.50
รักงานราชการ มีสำนึกชอบในตำแหน่งหน้าที่ของข้าราชการ	3.0	100.0	0.00	0.00	0.00	0.00	4.76
มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร	3.0	50.0	50.0	0.00	0.00	0.00	4.19
กล้าแสดงความคิดเห็น	3.0	25.0	75.0	0.00	0.00	0.00	3.86
ทันยุค ทันสมัย	3.0	25.0	75.0	0.00	0.00	0.00	3.78
มีความเป็นกลางทางการเมือง ไม่เล่นพรรค เล่นพวก	4.0	75.0	25.0	0.00	0.00	0.00	4.13
มีมนุษยสัมพันธ์ดี	4.0	25.0	50.0	25.0	0.00	0.00	3.40
มีความเสียสละ	4.0	50.0	25.0	25.0	0.00	0.00	3.54
มีจิตวิญญาณความเป็นข้าราชการ	2.0	67.0	33.0	0.00	0.00	0.00	4.67

5.5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ควรผลักดันให้มีการดำเนินงานอย่างเร่งด่วน ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

จากความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องดังกล่าว พบว่าคุณลักษณะของข้าราชการไทยที่ควรผลักดันให้มีการดำเนินงานอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

1) *การเป็นข้าราชการที่มีความเป็นมืออาชีพ* มีความสามารถแบบมืออาชีพ รู้รอบรู้ลึก พร้อมต่อการพัฒนาตนเองตลอดเวลา โดยมีผู้ตอบคุณลักษณะด้านนี้คิดเป็นจำนวนร้อยละ 33.0 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

2) *การเป็นข้าราชการที่มีคุณธรรม จริยธรรม* มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพข้าราชการ ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน โดยมีผู้ตอบคุณลักษณะด้านนี้คิดเป็นจำนวนร้อยละ 30.0 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

3) *การเป็นข้าราชการที่มีจิตสาธารณะ* คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ของประเทศชาติ และประชาชน มากกว่าประโยชน์ของตนเอง โดยมีผู้ตอบคุณลักษณะด้านนี้คิดเป็นจำนวนร้อยละ 19.0 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

5.5.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสนับสนุน และผลักดันให้เกิดข้าราชการที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในอนาคต

จากผลการตอบแบบสอบถามของผู้เข้าร่วมรับฟังการนำเสนอผลการวิจัย ในประเด็นเรื่องแนวทางการดำเนินการผลักดันเพื่อให้เกิดคุณลักษณะของข้าราชการ ดังที่ต้องการในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรมพบว่า มีวิธีการดังต่อไปนี้

1) การมุ่งมั่นให้การฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนของการฝึกอบรมและพัฒนาเพื่อสร้างทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ ในรูปแบบของการฝึกอบรมภายนอก การดูงาน รวมทั้งการฝึกอบรมภายในงาน เช่น On the job training ที่เป็นระบบ

2) การปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติ และจิตสำนึกใหม่ให้แก่ข้าราชการ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ผู้บริหารในระดับสูงก่อน นอกจากนั้นการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวในกลุ่มของคนที่จะเข้ามาเป็นข้าราชการรุ่นใหม่ก็ควรที่จะเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ในระดับสถานศึกษา เพื่อให้เมื่อเข้ามาทำงานจะมีค่านิยมที่สอดรับกับการเป็นข้าราชการที่มีคุณลักษณะตามต้องการในอนาคต

3) ผู้นำจะต้องมีความมุ่งมั่น ใส่ใจ และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเชิงของนโยบายและการปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมในภาคส่วนต่างๆ โดยการที่ผู้นำจะสามารถสร้างให้เกิดบุคลากรที่มีคุณลักษณะตามต้องการได้ ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความชัดเจนในทิศทางอนาคต รวมทั้งผู้นำยังมีส่วนสำคัญในการแสดงออกให้เห็นถึงความใส่ใจอย่างจริงจังในนโยบายของตนด้วย

4) การสร้างระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่จะช่วยส่งเสริมและผลักดันคุณลักษณะทางด้านต่างๆ โดยระบบการประเมินผลจะต้องมีการนำเอาคุณลักษณะที่มีความสำคัญใส่ลงไปในการประเมิน นอกจากนี้ระบบการประเมินผลจะต้องมีการเชื่อมโยงกับเรื่องของแรงจูงใจ และการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ และจะต้องมีการนำเอาระบบดังกล่าวไปดำเนินการปรับใช้อย่างจริงจัง

5) ผู้บริหาร ผู้นำ และข้าราชการรุ่นพี่จะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับข้าราชการรุ่นใหม่ ต้องส่งเสริมการสร้างให้เกิด Role Model ขึ้นในภาคส่วนราชการต่างๆ ในทุกระดับ เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อการปฏิบัติของข้าราชการในระบบ

6) การสร้างแรงจูงใจอย่างเป็นระบบ ทั้งการยกย่องชมเชยผู้ที่มีคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งการให้สิ่งล่อใจ เช่น รางวัลต่างๆ ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงินเพื่อสร้างให้เกิดขวัญและกำลังใจต่อการปรับตัวของข้าราชการ

7) การสร้างกรอบการปฏิบัติ กฎระเบียบ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ๆ ที่มีความเอื้ออำนวยต่อการสร้างให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

8) การปรับปรุงระบบบริหารค่าตอบแทนใหม่ โดยระบบค่าตอบแทนจะต้องมีความจูงใจ ปรับเปลี่ยนไปตามภาวะเศรษฐกิจ และสามารถสร้างให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ที่ทำงานราชการได้

9) มีการจัดสร้างเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ มีการจัดประชุม สัมมนา เพื่อระดมความเห็นและทำให้เกิดการซึมซับเพื่อนำเอาไปปฏิบัติ

10) การปฏิรูปการศึกษาใหม่ เพื่อสร้างค่านิยมและทัศนคติ รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตั้งแต่ในวัยเด็ก

11) การดำเนินแนวทางตามหลักการ หรือพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งหลักของการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” รวมทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

12) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี

13) การปรับปรุงระบบการสรรหาและการคัดเลือกให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะต้องมีการกำหนดระยะเวลาที่มีความเป็นรูปธรรม ชัดเจน เที่ยงตรง ในคัดเลือกเอาคนที่ตรงตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนดไว้ไปพัฒนาใหม่ แต่ถ้าหากว่าไม่สามารถพัฒนาได้ก็จะต้องให้ออกจากราชการ

14) ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานกลางสำหรับการจัดสร้างระบบการทดสอบความรู้ในงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างระบบการคัดกรองคนเก่ง เพื่อนำมาเป็นรายชื่อในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาบุคคลเหล่านี้ให้ได้มีโอกาสใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงานอย่างต่อเนื่อง

15) การสร้างระบบป้องกันผู้ที่โดนแทรกแซงจากอำนาจในทางมิชอบภายในองค์กร รวมทั้งป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

16) การปลูกจิตสำนึกและวัฒนธรรมใหม่ให้แก่ข้าราชการ

17) สำนักงาน ก.พ. จะต้องเป็นผู้นำ และเป็นหน่วยงานหลักในการผลักดัน โดยสำนักงาน ก.พ. จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับส่วนราชการต่างๆ ไม่กลัวการแทรกแซงทางการเมือง รวมทั้งจะต้องมีการเปิดให้มีการตรวจสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

5.6 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและแนวทางการดำเนินการเพื่อให้บรรลุผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาคุณลักษณะของข้าราชการในทศวรรษหน้าได้ชี้ให้เห็นว่าข้าราชการไทยจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ด้านใหญ่ ได้แก่ 1) คุณลักษณะความเป็นข้าราชการมืออาชีพ 2) คุณลักษณะความมีจริยธรรม 3) คุณลักษณะด้านการมีจิตสาธารณะ โดยภายใต้คุณลักษณะที่สำคัญทั้ง 3 ด้านนี้ยังมีองค์ประกอบของคุณลักษณะย่อยๆ ในแต่ละด้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาพแห่งอนาคต 3 ภาพอันได้แก่ 1) ภาพแห่งอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด 2) ภาพแห่งอนาคตเชิงบวก และ 3) ภาพแห่งอนาคตเชิงลบ ดังที่ได้กล่าวไว้ในรายงานผลการศึกษาและบทสรุปผลการศึกษาข้างต้นแล้ว

ปัญหาใหญ่ที่สำคัญที่สำนักงาน ก.พ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพึงต้องขบคิดต่อไปก็คือ “แล้วจะทำอย่างไรให้ข้าราชการในอนาคตมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เหล่านี้” สิ่งที่น่าจะได้ทำการศึกษาและดำเนินการต่อไปคือ

1) การศึกษาปัจจัยที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการที่จะทำให้ข้าราชการไทยได้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เหล่านี้

2) การออกแบบระบบและชุดของกิจกรรม (Interventions Program) เพื่อเตรียมพร้อม ผลักดัน การขจัด/ลด/ละเลิกอุปสรรค และส่งเสริม/สนับสนุน/พัฒนาปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างข้าราชการไทยให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เหล่านี้

หากกล่าวในเชิงเสนอแนะต่อการพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการจะเป็นจริงได้ต้อง “คิดเชิงระบบ” (Systems thinking) กล่าวคือ การที่จะทำให้ข้าราชการไทยในทศวรรษหน้ามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้จริง ก.พ. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมองและจัดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงกันและดำเนินการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนการ มีขั้นตอนและมีความต่อเนื่อง การแก้ปัญหาหรือดำเนินการในเรื่องนี้อย่างแยกส่วน ไม่เห็นภาพรวมอย่างเป็นระบบ ไม่มีความเชื่อมโยง ไม่มีแผนการ และขาดความต่อเนื่องคือปัญหาใหญ่ของการจัดการภาครัฐไทยในห้วงที่ผ่านมา

- การมี “กรอบคิด” (Shared mindset) ไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ก.พ., ก.พ.ร. และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีความเข้าใจ มีความเห็นพ้อง และมีภาพของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการไปในทางเดียวกัน ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าผู้วิจัยไม่ส่งเสริมให้มีความคิดเห็นที่แตกต่าง ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ในขั้นตอนต่อไป สำนักงาน ก.พ. ควรนำผลการศึกษานี้ไประดมสมอง รับฟังความคิดเห็น ฯลฯ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการอภิปราย ถกแย้ง แสดงเหตุผลของความเห็นชอบหรือเห็นค้าน จากกลุ่มคนในภาคส่วนต่างๆ อย่างกว้างขวาง แล้วนำผลที่ได้มาทำการกลั่นกรองจนตกผลึกเป็นความเห็นพ้อง และกลายเป็นกรอบคิดที่ทุกฝ่ายมุ่งมองในสิ่งที่พึงประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน

- “การออกแบบใหม่” ของระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐ (Redesign the HR system) คือสิ่งจำเป็น กล่าวคือ หากจะให้ข้าราชการไทยในทศวรรษหน้ามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ศึกษามานี้ จำเป็นอย่างที่สำนักงาน ก.พ. จะต้องคิดถึงการออกแบบระบบต่างๆ ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐแบบใหม่ ได้แก่

  (1) การออกแบบระบบสรรหาและคัดเลือกใหม่ (Redesign the recruit and selection system) กล่าวคือ การให้ได้มาซึ่งข้าราชการรุ่นใหม่ที่มี “คุณลักษณะ” ตรงตามที่พึงประสงค์ จำเป็นต้องมีการศึกษาและออกแบบเครื่องมือที่สามารถจะคัดกรองให้ได้คนที่มีคุณลักษณะเช่นนั้นจริง เช่น การออกแบบเครื่องมือในการชี้วัดความเป็น “คนที่มีจิตสาธารณะ” ของผู้สมัคร หรือ การออกแบบเครื่องมือหรือกิจกรรมในการคัดเลือกคนที่มี “ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์” เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งคนที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมตรงตามที่ประสงค์ตั้งแต่ต้นน้ำ การออกแบบระบบและเครื่องมือการสรรหาและคัดเลือกข้าราชการใหม่เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเนื่องจากระบบราชการจะได้มีโอกาสคัดเอาคนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในชั้น “ระดับลึก” ของโครงสร้างคุณลักษณะ (อันเป็นชั้นที่ฝังรากลึกยากต่อการเปลี่ยนแปลงในภายหลัง) ได้

  (2) การออกแบบระบบการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลใหม่ (Redesign the HRM&HRD) โดยมุ่งเน้นการออกแบบต่างๆ เช่น

  - ระบบที่ส่งเสริมสนับสนุน ให้คุณ (หรือให้โทษ) แก่บรรดาข้าราชการผู้ที่พยายาม (หรือไม่พยายาม) ที่จะปรับพฤติกรรมตนเองให้สอดรับกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์
  - ระบบที่พยายามรักษา (Retain) ข้าราชการที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
  - ระบบการฝึกอบรม เรียนรู้และพัฒนาข้าราชการให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (Characteristics - based HRD)

  (3) การออกแบบระบบการคัดออก (Separation system) กล่าวคือ ควรมีการออกแบบระบบที่เปิดโอกาสหรือช่องทางในการ “แยกจากกันด้วยดี” ในกรณีที่

- บุคลากรใหม่ที่ถูกคัดเข้ามาแล้ว ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมตรงตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่วางไว้ กรณีเช่นนี้ ควรมีการออกแบบระบบการทดลองงาน (Probation) ที่เข้มข้น
- ข้าราชการเก่าที่อยู่ในระบบราชการ แต่ไม่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ กรณีเช่นนี้ ควรมีการออกแบบระบบการแยกจากกันด้วยดี (Mutual separation program)

- ข้อเสนอแนะประการสุดท้าย เกิดจากการตั้งคำถามในเชิงกลยุทธ์ที่จะนำเอาผลการศึกษาไปขับเคลื่อนต่อไป นั่นคือคำถามที่ว่า “เมื่อการศึกษาวิจัยพบว่าข้าราชการไทยในทศวรรษหน้าควรจะมีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ด้านใหญ่ ได้แก่ 1) คุณลักษณะความเป็นข้าราชการมืออาชีพ 2) คุณลักษณะความมีจริยธรรม 3) คุณลักษณะด้านการมีจิตสาธารณะแล้ว ก.พ.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาข้าราชการและระบบราชการควรให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนคุณลักษณะข้อใดก่อน/หลังดี” ก่อนที่จะตอบคำถามข้อนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอตั้งข้อสังเกตเชิงวิเคราะห์ ดังนี้

(1) หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์การปฏิรูประบบราชการไทยยุคใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับจากการมีมาตรา 3/1 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา ระบบราชการไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากกระแสแนวคิด “การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” (New Pubic Management) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในกลุ่มประเทศทุนนิยมเสรีตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา และ สหราชอาณาจักร (ดูรายละเอียดการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดนี้ในบทที่ 5) แนวคิดกระแสนี้มุ่งเน้นไปที่การนำเอาหลักการและเทคนิควิธีการบริหารจัดการของภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้หน่วยงานภาครัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นแนวคิดที่ให้คุณค่าความสำคัญกับ “ค่านิยมแบบเอกชน” (Private value) เป็นสำคัญ แนวคิดนี้เน้นการบริหารจัดการที่มุ่งวัดผลความสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผลของหน่วยงาน (Result-based management) และมุ่งเน้นการยกระดับขีดสมรรถนะของข้าราชการและหน่วยราชการเพื่อตอบสนองต่อความพึงพอใจของลูกค้าและตลาด (Market-driven) อิทธิพลทางความคิดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดเป็นรูปธรรมในวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์และโครงการต่างๆ ของหน่วยนำด้านการพัฒนาระบบราชการ เช่น ก.พ.ร. ดังเป้าประสงค์ข้อหนึ่งที่ ก.พ.ร. กำหนดไว้ว่าจะ “ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้อยู่ในระดับสูงและเทียบเท่าเกณฑ์สากล (High Performance)” ดังนั้น ในห้วงที่ผ่านมา ได้มีความพยายามที่จะยกระดับและพัฒนาขีดความสามารถของข้าราชการไทยมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การผลักดันให้หน่วยราชการไทยมีการจัดทำขีดสมรรถนะ (Competency) และพัฒนาบุคลากรตามขีดสมรรถนะเหล่านั้น เป็นต้น ในแง่นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า “คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของข้าราชการ” เป็นมิติที่หน่วยนำด้านการพัฒนาระบบราชการไทยได้ขับเคลื่อนเรื่องนี้มาแล้วอย่างต่อเนื่องหลายปี

(2) หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์การปฏิรูประบบราชการไทยยุคใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับจากการมีมาตรา 3/1 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ามิได้มีเพียงแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่เท่านั้น แต่ยังมีอีกกระแสความคิดหนึ่งที่มีความโดดเด่นและได้ถูกผลักดันขับเคลื่อนมากอย่างต่อเนื่องเช่นกัน นั่นก็คือแนวคิด “ธรรมาภิบาล” หรือ “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” (Good governance) ตัวอย่างที่ปรากฏชัดเจนก็คือการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือของ ก.พ.ร. ในการกำกับแนวทางการพัฒนาระบบราชการ รวมทั้ง ก.พ. ก็มีการให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน

"ตามวาระแห่งชาติด้านจริยธรรม ธรรมาภิบาลและการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ" แนวคิดธรรมาภิบาลถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส และความมีจริยธรรมของข้าราชการ ในแง่นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า "คุณลักษณะความมีจริยธรรมของข้าราชการไทย" เป็นมิติที่หน่วยนำด้านการพัฒนาระบบราชการไทยได้ขับเคลื่อนเรื่องนี้มาแล้วอย่างต่อเนื่องหลายปีแล้วเช่นเดียวกัน

(3) กล่าวโดยสรุป มิติด้าน "คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของข้าราชการ" และมิติด้าน "คุณลักษณะความมีจริยธรรมของข้าราชการ" ถือเป็น 2 มิติที่หน่วยนำด้านการพัฒนาระบบราชการไทยได้ขับเคลื่อนเรื่องนี้มาแล้วอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมชัดเจนปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ 3 ข้อของสำนักงาน ก.พ. ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐระดับมหภาคที่มีคุณภาพ 2) **ยุทธศาสตร์การสร้างสมรรถนะทรัพยากรบุคคลภาครัฐให้มีความเป็นมืออาชีพ** 3) **ยุทธศาสตร์พิทักษ์ระบบคุณธรรม เสริมสร้างมโนสุจริตและความโปร่งใสในการปฏิบัติราชการ**

(4) ถึงแม้ว่าแนวคิดกระแสหลักอย่าง "การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่" จะมีความโดดเด่นในแง่ของการสร้างเสริมประสิทธิภาพและสัมฤทธิผลในการทำงานของระบบราชการ ทำให้ข้าราชการไทยมีขีดสมรรถนะและระดับความเป็นมืออาชีพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของแนวคิดนี้อยู่ที่การให้คุณค่าความสำคัญกับ "ค่านิยมแบบเอกชน" (Private value) มากเสียจนบดบัง "ค่านิยมสาธารณะ" (Public value) ซึ่งน่าจะเป็นค่านิยมพื้นฐานที่สำคัญของหน่วยงานภาครัฐ ผลที่ตามมาก็คือทำให้ข้าราชการยุคใหม่มีแนวโน้มที่จะมีจิตวิญญาณที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมลดลง ปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยได้ประจักษ์กับตนเองก็คือกรณีศึกษาระบบราชการของประเทศสวีเดน ที่พบว่าภายหลังจากการปฏิรูประบบราชการทำให้ข้าราชการสวีเดน แม้จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่จิตวิญญาณสาธารณะลดลง ดังนั้นปัจจุบันสวีเดนกำลังพัฒนาโครงการเพื่อการฟื้นฟู "จิตวิญญาณสาธารณะ" (Public ethos) ของข้าราชการให้กลับคืนมา

(5) ข้อสังเกตประการสุดท้ายและเป็นข้อสนับสนุนที่เป็นผลมาจากการศึกษาของโครงการศึกษาวิจัยนี้ด้วย นั่นก็คือจากการสำรวจความคิดเห็นของข้าราชการไทย ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามข้อหนึ่งว่า "อะไรคือปัญหาหลักของข้าราชการไทยปัจจุบัน" จากผลการสำรวจทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากพบว่าปัญหาหลักสำคัญที่ข้าราชการไทยในปัจจุบันให้ความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับที่มีความสำคัญสูงมากที่สุด (ลำดับที่ 1) ได้แก่ **ปัญหาทางด้านการขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม** การใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองไม่คุ้มค่า และการขาดความมุ่งมั่นในการทำงาน สำหรับปัญหาที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยในกลุ่มที่มีความสำคัญสูงมาก (ลำดับที่ 2) ได้แก่ **การขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่องาน ขาดจิตวิญญาณในการให้บริการประชาชน** ขาดระเบียบวินัยในการทำงาน ไร้ประสิทธิภาพประสิทธิผลในการทำงาน และขาดความเชี่ยวชาญ ความชำนาญในการปฏิบัติราชการ ส่วนปัญหาที่ข้าราชการไทยในปัจจุบันให้ความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับที่มีความสำคัญน้อยที่สุดคือการขาดความรู้ในการปฏิบัติราชการ

(6) ด้วยเหตุนี้ จากข้อสังเกตเชิงวิเคราะห์และจากข้อมูลสนับสนุนทั้ง 5 ประการข้างต้น นำมาสู่ข้อสรุปที่ผู้วิจัยมีความเห็นเพื่อก่อรูปเป็นข้อเสนอแนะว่าคุณลักษณะที่สำคัญและเร่งด่วนที่สำนักงาน ก.พ. ควรขับเคลื่อนเป็นลำดับแรกได้แก่ **การเสริมสร้างและพัฒนาคุณลักษณะด้านการมีจิตสาธารณะ**

ของข้าราชการไทย ส่วนคุณลักษณะอีก 2 ด้าน คือความเป็นมืออาชีพ และความมีจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สำนักงาน ก.พ. ดำเนินการอยู่แล้วในปัจจุบัน และควรจะต้องดำเนินการต่อไป เพื่อเตรียมพร้อมข้าราชการไทยและระบบราชการไทยสำหรับสังคมไทยในทศวรรษหน้า